

מעצרים במערכת הצבאית – כללי

מאת עו"ד רינת בובליל - קדש

סוגיית המעצרים וההתמודדות עימה במערכת הצבאית שונה במהותה לעומת המערכת האזרחית.

ככלל, מאחר שמדובר בגוף "מצומצם" עוד יותר מהאזרחות, בעל נורמות ייחודיות מקבלת ההתעסקות במעצרים בצבא נופך אחר. למערכת הצבאית יוחד חוק שעל פיו היא פועלת ושופטת את הכלולים בו והוא חוק השיפוט הצבאי, תשט"ו – 1955 או בקיצור: החש"צ.

כאמור על פי סעיף 243 ג' לחש"צ, חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו – 1996 [חוק המעצרים], חל במסגרת הצבאית רק אם צוינו במפורש במסגרת החש"צ הפניה ו/או החלה אליו.

עילות המעצר הייחודיות לצבא, אינן מעוגנות בחש"צ וכלל הן יציר פסיקה. יחד עם זאת ואף על פי כן, בוחנים בתי הדין הצבאיים את עילות המעצר על פי הנהוג באזרחות ובד בבד כורכים את הדיון בהן עם ייחודיות המערכת הצבאית כשעניין זה בא לידי ביטוי בצורה מעשית בעיקר בבחינת עילת ההרתעה.

במסגרת זאת, ראוי לציין כי מבחינת 'מסוכנות' ידון בית הדין הצבאי על פי 'המודל העיוני הזהה' [ע"מ 22/00 אולמן ואח' נ' התצ"ר פד"צ 2000 עמ' 726] ועם זאת דיון כזה יעשה בגבולות רחבים יותר ובהתאם לצרכים הייחודיים של הצבא [ראה גם: בג"צ 5000/95 ברטלה נ' הפצ"ר פד"יי מ"ט (5) 64 וכן בש"פ 3513/95 רב"ט שרגאי נ' הת"צ פד"יי נ' (2) 686].

גם אירועים שלא הגיעו לכלל הרשעה אך עולים במסגרת דיון בעבירה ביחס לנאשם הספציפי, מקבלים משקל זאת לעומת 'עבר נקי' שנוגס בגבולות המסוכנות.

במסגרת המערכת הצבאית עולה אף עילה ייחודית שהיא 'עילת ההרתעה'. עילה זו נבחנת על פי חומרת העבירה ומידת הפגיעה במשמעת הצבא. עילה זו אינה קיימת במערכת האזרחית וככלל חומרת העבירה לא מהווה עילת מעצר אלא תמיד תתווסף אליה עילה נוספת [גם אם היא נתפסת כ'מכת מדינה' ראה גם: בש"פ 1770/11 שהר טלאקה נ' מד"י, פורסם בנבו ניתן ביום 13.3.11 שם אובחנו הנסיבות לקיומה של עילת המעצר בשל סיכון בחיי האדם בין 'הרתעה' למסוכנות].

עילת ההרתעה נבחנת בעיקר בעבירות של השתמטות, היעדר מן השירות ללא רשות, עבירות סמים שבאופן ספציפי לעיתים שימושים בסם לפני השירות הצבאי יהיה בהם להשליך על בחינת המסוכנות ביחס לנאשם, עבירות אלימות וכיוצא.

באופן הכללי המגמה כיום לפרש אותה בצמצום בעיקר לאור העובדה כי עניין זה אף לא נידון בצורה ממשית בבג"צ באשר לחוקיות העילה ובמסגרת סעיף 9 לחוק יסוד כבוד האדם, **אם כי צוין לא אחת שתכליתו ראויה בשל ייחודיות המערכת וצרכיה** [ראה: בג"צ 6055/95].

כאמור וכפי שקבעו בתי הדין הצבאיים הפגיעה צריכה בד"כ להיות חמורה ונדרש יסוד סביר שגם הימנעות ממעצר תביא לפגיעה חמורה או ממשית בצבא, במצטבר.

גם אם עסקינן בפגיעה שעל פניה היא חמורה אין בה תמיד כדי להוות עילת מעצר ואם היא מהווה עילה יחדיה נדרשות ראיות לכאורה **ברורות ומשכנעות** ובתי הדין לא 'יסתפקו' אך בבחינת סיכוי סביר להרשעה.

במסגרת 'אי החלת חוק המעצרים', לכאורה, לא מחיל החש"צ את החובה לשקול חלופות מעצר.

יחד עם זאת בתי הדין הצבאיים מחילים חובה זו ואף בוחנים חלופות בפועל כפועל יוצא מעיקרון המידתיות וזאת רק בהתקיים ראיות לכאורה ועילת מעצר.

החשוב ביותר להזכיר שתקופת מעצר פתוח לאור אפיונו והשוני המהותי לעומת מעצר סגור, לא מנוכת מעונש מאסר שצפוי להיגזר על נאשם אם ציווה בית הדין על ריתוק כמו גם שלאור השוני בתנאים בין סוגי המעצר, יבחן בית הדין האם תכלית הענישה תושג ביישום סוג המעצר הנבחר [פתוח או סגור].

לגבי סמכות להורות על מעצר בית, נקבע לא אחת כי היות ועסקינן במי שמצוי בשירות ממשי, אין יסוד ואין זה נכון לאפשר קיומה של חלופה זו.

כאמור, כל מקרה יבחן לגופו לפי נסיבותיו והכללים הברורים הייחודיים למערכת הצבאית ועם זאת המושפעים לא אחת ובזיקה לנורמות הכלליות החלות ומחייבות במערכת האזרחית.

המאמר הינו בגדר מידע כללי בלבד, ואין בו כדי להוות תחליף לקבלת ייעוץ משפטי ו/או תחליף לקבלת חוות דעת משפטית. הכותבת אינה נושאת באחריות כשלהי כלפי הקוראים ויש לראות בכתוב כמתן הסבר כללי ולא מחייב ובכל מקרה אין לראות במאמר משום מצג ו/או חוות דעת. כל הזכויות שמורות לכותבת.